

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ЄС У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Одним із важливих напрямків міжнародно-правового співробітництва України є співпраця у військовій сфері. Це зумовлено тим, що за сучасних умов геополітичної нестабільності ефективне військове співробітництво разом з іншими видами останнього здатне сприяти успішному вирішенню низки проблем як глобального характеру – підтримання міжнародного миру та безпеки, так і регіонального – забезпечення гармонійного співіснування держав в окремих частинах світу. Водночас міжнародне співробітництво України у військовій сфері сприяє підвищенню міжнародного авторитету нашої держави, підсиленню міжнародної довіри до неї з боку інших держав, покращенню її іміджу у справі формування архітекτονіки європейської і світової систем безпеки.

Згідно з ч. 2 ст. 11 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики України» від 01.07.2010 р. однією з ключових засад вітчизняної дипломатії визнано забезпечення інтеграції України в європейський простір із метою набуття членства в Європейському Союзі. Важливе значення у відносинах ЄС та України має безпековий вимір співробітництва, який може бути реалізованим головним чином через взаємодію у військовій сфері. Тож у військовій сфері європейська інтеграція може допомогти підвищенню загального рівня обороноздатності, зміцненню національної безпеки, адже вона ґрунтується на принципі відмови від застосування сили чи погрози силою проти територіальної цілісності та політичної незалежності держав, що сприяє стабільності у відносинах європейських країн. Таким чином, військове співробітництво України з ЄС, що має значний досвід у цій сфері, є важливим напрямом її сучасної зовнішньополітичної діяльності.

На сьогодні правовідносини України та ЄС ґрунтуються на Угоді про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергетики та їх державами-членами, з іншого боку, 2014 р. (далі – Угода про асоціацію). Вказаний акт є базовим двостороннім міжнародним договором, який встановлює за-

---

¹ Кандидат юридичних наук, доцент, начальник кафедри військового управління та права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

гальні принципи та напрями співпраці сторін, а також низці інших міжнародних договорів, зокрема, Угоді про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу із врегулювання криз від 13.06.2005 р. 13.06.2005 р., Угоді про процедури безпеки, які стосуються обміну інформацією з обмеженим доступом, від 13.06.2005 р., Угоді (у формі обміну нотами) про відновлення дії Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво від 24.11.2010 р., тощо.

Центральне місце в нормативному регулюванні відносин Україна-ЄС посідає Угода про асоціацію, в якій питанню військового співробітництва приділяється окрема увага. За правовою природою УА є двостороннім міжнародним публічним договором, який визначає умови співробітництва між Україною та ЄС і його 28-ма державами-членами з широкого кола правовідносин, більшість з яких має економічну спрямованість. При цьому на відміну від інших напрямів співпраці співробітництво у сфері політики безпеки і оборони першим регламентується в УА. Це свідчить про те, що вказана сфера є принципово важливою для обох сторін. Зокрема, права та обов'язки сторін у сфері військового співробітництва систематизовані у розділі II Угоди («Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики», статті 4–13). Окремі статті Угоди також доповнюють їх перелік (ст.ст. 143, 472 УА), у тому числі щодо інституційного механізму співробітництва (ст.ст. 460–470 УА).

Як визначено у ст. 4 Угоди, «між Сторонами повинен розвиватися та зміцнюватися політичний діалог [у тому числі у військовій сфері]. Це сприятиме поступовій конвергенції із зовнішніх питань та питань безпеки для все більш глибокого залучення України до Європейської зони безпеки». Цілями політичного діалогу, що стосуються військового співробітництва, є: поглиблення політичної асоціації та зміцнення політико-безпекової конвергенції та ефективності; сприяння міжнародній стабільності та безпеці на основі ефективної багатосторонності; посилення співробітництва та діалогу між Сторонами з питань міжнародної безпеки та антикризового управління, насамперед з метою реагування на глобальні й регіональні виклики та основні загрози; прискорення зорієнтованого на результат та практичного співробітництва між Сторонами для досягнення миру, безпеки й стабільності на Європейському континенті; розвиток діалогу та поглиблення співробітництва між Сторонами

у сфері безпеки та оборони; сприяння принципам незалежності, суверенітету, територіальної цілісності й непорушності кордонів. Згідно зі ст. 10 УА «Сторони посилюватимуть практичне співробітництво з попередження конфліктів та у сфері антикризового управління, зокрема, із метою забезпечення більш активної участі України у цивільних та військових операціях ЄС з подолання кризових ситуацій, а також у відповідних навчаннях і тренуваннях, зокрема тих, що проводяться в рамках Спільної політики безпеки і оборони. ...Сторони вивчатимуть потенціал військового та технічного співробітництва. Україна та Європейське оборонне агентство налагодять тісні контакти для обговорення питань, пов'язаних з удосконаленням військових спроможностей, зокрема, питання технічного характеру».

УА не містить також і чітких зобов'язань сторін у військовій сфері. Вона не визначає в імперативній формі лінію поведінки сторін у процесі співробітництва. Норми УА не встановлюють чітких юридичних зобов'язань із їх виконання. Наприклад, згідно з ч. 1 ст. 7 Угоди «Сторони повинні поглиблювати свій діалог і співробітництво та сприяти поступовій конвергенції у сфері зовнішньої та безпекової політики, у тому числі Спільної безпеки та оборони, а також, зокрема, розглядати питання недопущення конфліктів та антикризового управління, регіональної стабільності, роззброєння, нерозповсюдження, контролю над озброєннями та експортом зброї, а також поліпшення взаємовигідного діалогу у космічній сфері. Співробітництво базується на спільних цінностях і спільних інтересах та спрямовується на посилення політичної конвергенції і ефективності, сприяння спільному політичному плануванню. З цією метою Сторони використовуватимуть двосторонні, міжнародні і регіональні форуми». Отже, не зрозуміло, що мається на увазі і що повинні робити сторони, щоб їх виконати. Відтак сторони мають широкий арсенал засобів для їх реалізації з урахуванням специфіки національних інтересів та пріоритетів внутрішньодержавної оборонної політики. З урахуванням наведеного можемо констатувати, що зобов'язання сторін у сфері зовнішньої та безпекової політики можуть бути визначені лише як «м'які». На нашу думку, такий характер зобов'язань зумовлений принциповістю і визначальною важливістю для внутрішніх інтересів сторін зовнішньополітичної і безпекової сфері.

Незважаючи на суттєве поглиблення і розширення відносин між сторонами у військовій сфері значна кількість положень Угоди чітко

вказує, що Україна залишається вільною у виробленні власної лінії поведінки у багатьох напрямках. Так, Угода про асоціацію передбачає низку положень, спрямованих на захист її національних інтересів у військовій сфері. Зокрема, відповідно до ст. 472 («Заходи, пов'язані з суттєвими інтересами безпеки») «ніщо за цим міжнародним договором не перешкоджає Стороні вживати заходів:

а) необхідних для того, щоб запобігти розголошенню інформації, що суперечить суттєвим інтересам її безпеки;

б) пов'язаних із виробництвом зброї, військового спорядження та матеріалів чи торгівлею ними або з дослідженнями, розробкою чи виробництвом, необхідними для цілей оборони, за умови, що такі заходи не завдають шкоди умовам конкуренції стосовно продукції, яка не призначення для використання у суто військових цілях;

с) які вона вважає необхідними для забезпечення власної безпеки, у випадку серйозних внутрішніх безпорядків, які порушують закон і громадський порядок, під час війни або серйозного міжнародного напруження, яке є загрозою війни, або для виконання взятих на себе зобов'язань із підтримання миру та міжнародної безпеки».

Організаційна модель військового співробітництва (як і інші сфери політичного діалогу) визначена ст. 5 та деталізована у ст. 460–470 УА. Зазначається, що співробітництво на найвищому рівні відбувається на саміті сторін. На міністерському рівні політичний діалог здійснюється в межах засідань Ради асоціації згідно зі ст. 460 Угоди та в рамках регулярних зустрічей між представниками двох Сторін на рівні міністрів закордонних справ за спільною згодою. Політичний діалог здійснюється також у таких форматах: (а) регулярні зустрічі представників ЄС, з одного боку, та представників України, з іншого боку, на рівні політичних директорів, Політико-безпекового комітету та експертів, у тому числі стосовно окремих регіонів і питань; (б) повне та своєчасне використання усіх дипломатичних та військових каналів між Сторонами, у тому числі відповідних контактів з третіми країнами та в рамках ООН, ОБСЄ та інших міжнародних форумів; (с) регулярні зустрічі як на рівні посадових осіб високого рівня, так і експертів військових установ Сторін;

На сьогодні основну увагу у питаннях співробітництва України із структурами ЄС зосереджено на розвитку військово-політичного діалогу, залученню сил та засобів Збройних Сил України до операцій із врегулювання криз під егідою ЄС та бойових тактичних груп ЄС, а також

можливості проведення в Україні курсу Спільної політики безпеки і оборони високого рівня, продовженні діалогу в сфері спільної зовнішньої політики та безпеки, зокрема, досягненні домовленостей щодо надання Євросоюзу послуг у стратегічному перекиданні військ або перевезенні військових вантажів із застосуванням авіатранспортних можливостей України, залученні українських військових підрозділів до проведення операцій під егідою ЄС, вирішенні проблем утилізації непридатних боєприпасів та ліквідації протипіхотних мін.

У 2016 році схвалено Стратегічний оборонний бюлетень України, спрямований на забезпечення практичної реалізації положень Воєнної доктрини України та Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, який визначає стратегічні й оперативні цілі оборонної реформи та очікувані результати їх досягнення з урахуванням актуальних воєнно-політичних загроз та викликів. Бюлетень також визначає шляхи досягнення цілей оборонної реформи, активну участь у реалізації Спільної безпекової і оборонної політики ЄС та активне співробітництво з НАТО з досягнення критеріїв, необхідних для набуття повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору. У рамках імплементації Адміністративної угоди між Міністерством оборони України та Європейським оборонним агентством (EOA) у лютому 2016 року Стороні ЄС передано схему координації з EOA та перелік осіб-координаторів за напрямками діяльності Агентства.

Також з метою розвитку практичного співробітництва з EOA Міністерство оборони України направило звернення щодо зацікавленості взяти участь в діяльності багатонаціональних проєктів під егідою цієї організації: Технічна стандартизація (Material Standardisation); Єдине європейське небо (Single European Sky); Протидія саморобним вибуховим пристроям (Counter-IED); Європейський авіатранспортний флот (European Air TransportFleet) (у довгостроковій перспективі). За сприянням Європейського безпекового та оборонного коледжу у жовтні 2016 року проведено орієнтаційний курс спільної політики безпеки і оборони Європейського Союзу на базі Національного університету оборони України імені І. Черняхівського. Участь в зазначеному курсі взяли 300 представників України.

Підсумовуючи, зазначимо, що поглиблення співпраці України та Європейського Союзу у військовій сфері сприяє не тільки реалізації пріоритетів зовнішньої політики України щодо вступу до ЄС та належному

виконанню зобов'язань за Угодою про асоціацію, але й дає змогу підвищити оперативні та бойові спроможності підрозділів Збройних Сил України для забезпечення територіальної цілісності України та врегулювання кризової ситуації на Сході України.